

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYALAR MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLÍQTÍ
RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASÍ,
SHARWASHÍLÍQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALÍ**

**VETERINARIYA MEDICINASÍ HÁM SHARWASHÍLÍQTAĞÍ AKTUAL
MASHQALALAR HÁM OLARDÍN SHESHIMLERI**
atamasındağı xalıq aralıq ilimiy hám ilimiy-texnikalıq konferenciya
materiyalları TOPLAMÍ
15-noyabr 2024-jıl

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro**
ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari
TO'PLAMI
15-noyabr 2024-yil

**СБОРНИК материалов
международной научно и научно-технической конференции
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**
15 ноября, 2024 г

NÓKIS-2024

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYALAR MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLIQTÍ
RAWAJLANDIRIW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASI,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALÍ**

**VETERINARIYA MEDICINASI HÁM SHARWASHÍLIQTAĞÍ AKTUAL
MASHQALALAR HÁM OLARDÍN SHESHIMLERI**
atamasındağı xalıq aralıq ilimiy hám ilimiy-texnikalıq konferenciya
materiyalları TOPLAMI
15-noyabr 2024-jıl

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro**
ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari
TO'PLAMI
15-noyabr 2024-yil

СБОРНИК материалов
международной научно и научно-технической конференции
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"
15 ноября, 2024 г

NÓKIS-2024

ҚОРАМОЛЛАРДА ҚИСРЛИК ВА УНИНГ ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ

Комилжонов С.К., Азимжонов З.Х.

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус филиали

Аннотация. Ушбу мақолада қорамолчиликда иқтисодий аҳамаиятга, бугуннинг долзаб масаласи саналган қорамоллар қисрлиги, унинг хўжаликдаги иқтисодий кўрсаткичларига таъсири ҳақида маълумотлар берилган.

Калит сўзлар. Қисрлик, сут, бепуштлиқ, уруғлантириш, физиологик жараён, тухумдон, бузоқ, туғиш, рацион, алиментар.

Кириш. Аҳолининг чорвачилик маҳсулотларига бўлган талабини янада яхшироқ қондириш Давлатимиз аграр сиёсатининг асосий жабҳаларидан бири ҳисобланади. Республикамиз Президентининг қатор фармонлари ва вазирлар маҳкамасининг қарорларида аҳолининг чорвачилик маҳсулотларига бўлган талабини қондириш ҳамда соҳада қўшилган қиймат занжирини яратишга қаратилган бўлиб чорвачиликнинг барча йўналишларини тўлиқ қамраб олган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020-йил 29- январдаги ПҚ-4576-сонли ҳамда 2021-йил 3-мартдаги ПҚ-5017-сонли қарорида чорвачилик тармоғини жадал ривожлантириш, замонавий ва инновацион услубларини жорий этиш, маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш ва турларини кенгайтириш, шунингдек, аҳолини маҳаллий шароитда ишлаб чиқарилган сифатли ва арзон чорва маҳсулотлари билан узлуксиз таъминлаш ҳамда чорвачиликка ихтисослаштирилган корхоналарни давлат томонидан қўллаб қувватлаш мақсади кўрсатиб ўтилган.

Мавзунинг долзарблиги. Бугунги кунда қорамолчиликни ривожлантириш, қорамолларни асраш, уларни бош сонини кўпайтиришда асосий тўсиқ бўладиган омиллар мавжуд бўлиб, улардан бирийўналишда кўп учрайдиган ва иқтисодий аҳамият касб этувчи қисрлик саналади.

Қисрлик иқтисодий кўрсаткич бўлиб, ҳайвонларнинг хўжалик йили давомида кутилганмиқдорда бола бермаслиги тушунилади.

Ҳайвонларнинг қисрлиги режадаги бола олинмаслиги, ҳайвонлар сут маҳсулдорлигининг камайиши, парваришlash ва озиқлантириш учун харажатларнинг қопланмаслиги, қиср ҳайвонларни бир неча марта уруғлантириш ва уларни даволаш учун харажатлар ҳисобига халқ хўжалигига катта иқтисодий зарар етказади.

Тадқиқот мақсади ва вазифалари. Бизга маълумки, чорвадорларнинг асосий мақсади даромад олишдир. Қорамолчилик соҳаси Республикада ижтимоий аҳамиятга эга бўлган маҳсулотлар гўшт, сут, сут маҳсулотлари ҳамда ишлаб чиқариш учун ҳом ашёлар етказишда аҳамиятлидир. Шу сабабли бизлар сўнги йилларда қорамоллар орасида кўп учраётган қисрлик ва унинг хўжалик иқтисодиётига таъсирини ўрганишни вазифа қилдик.

Олинган натижалар таҳлили. Ҳайвонларнинг қисрлиги режадаги бола олинмаслиги, ҳайвонлар сут маҳсулдорлигининг камайиши, парваришlash ва

озиқлантириш учун харажатларнинг қопланмаслиги, қиср ҳайвонларни бир неча марта уруғлантириш ва уларни даволаш учун харажатлар ҳисобига халқ хўжалигига катта иқтисодий зарар етказди. Кўпинча зотдор қиср сигирларни барвақт подадан чиқаришга тўғри келади.

Пуштсизлик биологик хусусият, қисрлик эса иқтисодий кўрсаткич бўлиб, қуйидаги тўрт жиҳатлари билан бир биридан фарқ қилади:

1. Пуштсизлик - урғочи ва эркак ҳайвонларнинг ноқулайшароитларда сақланиши туфайли насл бериш хусусиятларининг издан чиқиши;

Қисрлик - урғочи ҳайвонларда ўтган йил давомида режалаштирилган болани олинмаслиги.

2. Пуштсиз ҳайвонлар деганда туққандан сўнг бир ой давомида уруғланмаган она ҳайвонлар, физиологик жиҳатдан етилгандан кейин бир ой ичида уруғланмаган урғочи ҳайвонлар тушинилади;

Қиср ҳайвонлар деганда хўжалик йилида бола бермаган (туғмаган) катта ёшдаги ва физиологик етилган (бола бериши режалаштирилган) ёш ҳайвонлар тушунилади.

3. Пуштсизлик - биологик хусусият бўлиб, ҳар бир ҳайвонни текшириш орқали хўжалик йилининг ҳар бир кунда ҳисобга олиниши мумкин;

Қисрлик - эса иқтисодий кўрсаткич бўлиб, уни фақат хўжалик йили тугагандан кейин ҳисоб-китоблар ва инвентаризасия натижаларига кўра аниқлаш мумкин.

4. Пуштсизликни тугатиш билан ҳар бир она ҳайвондан бўғозлик ва бўғозликдан кейинги давр учун керакли муддатларда бола олишга эришилади;

Қисрликни тугатиш билан ҳар 100 бош сигирдан 100 бош бузоқ олишга эришилади.

Бепуштликнинг сабаблари хилма-хилдир. Бепуштлик урғочи ёки эркак ҳайвонлардаги етишмовчиликлар ва организм билан ташқи муҳит ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг бузилишига боғлиқ. Урғочи ҳайвоннинг ҳаёти давомида ташқи муҳитнинг ноқулай таъсири уни вақтинча ёки бир умр қиср бўлиб қолишига сабаб бўлиши мумкин (Интернет маълумоти).

Қорамолчиликнинг сутчилик йўналишига ихтисослашган хўжалик юритувчи субъектларида молларнинг физиологик мейёрлар асосида ўз вақтида куйга келмаслиги, уруғланмаслиги оқибатида аввало бузоқ олиш сони камлиги ҳисобига ҳамда сут ишлаб чиқариш кўрсаткичи, унинг сифати пасайиши натижасида хўжаликда иқтисодий танглик юзага келади. Юқоридаги физиологик жараённинг сурункасига, изчил давом этиши хўжалик рентабиллик кўрсаткичларига таъсир этиб, хатто банкротлик ҳолатига олиб келади. Бу эса энг аввало жамиятда инсонларнинг физиологик нормал овқатланиш кунлик истемол саватчасига киритилган, суний йўл билан ишлаб чиқариш мумкин бўлмаган, алмашилиб бўлмайдиган табиий сут ва сут махсулотлари, гўшт каби махсулотларнинг давлат ички эҳтиёжининг қоплай олмаслигини юзага келтириши мумкин. Қайта ишлаш корхона ва ташкилотларда ҳом ашёнинг тақчиллигига, қорамолчилик йўналишда фаолият олиб боровчи фуқоролар орасида ишсизликнинг

ортишига, камбағаллик кўрсаткичининг юқорилашига сабабчи бўладиган омил саналади.

Шунингдек, бепуштлиқ селекция ишларининг кечикиши, насилли ёки фойдали ирсий кўрсаткичлари юқори бўлган, иқлимлашган подани яратиш ва мавжудларини сақлаб қолиш каби ижтимоий-иқтисодий аҳамиятга эга бўлган касалликлар қаторига киради.

Хулоса. Адабиёт маълумотларининг таҳлили ва шахсий кузатишлардан шу нарса маълум бўладики, Республикаимизнинг чорвачилик фермер хўжаликларида сигирларда орасида асосан моддалар алмашинуви бузилиши билан ўтадиган алиментар характердаги бепуштлиқнинг кенг тарқалганлигига қарамасдан, бу касалликнинг сабаблари, экологик ҳолатнинг ва чорвачилиқни юритишнинг ўзгариши билан боғлиқлиги, барвақт диагностика қилиш, гуруҳ усулида профилактика қилиш чора-тадбирлари тўлиқ ишлаб чиқилмаган.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947 07.02.2020 й., [хтп://www.lex.uz](http://www.lex.uz)

2. Мирзиёев Ш.М. "Чорвачилик тармоқларини давлат томонидан янада қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги ПҚ-5017 21.03.2021 й., [хтп://www.lex.uz](http://www.lex.uz)

3. Ата-Курбанов Ш.Б., Б.М.Ешбуриев, Сигирлар ва уруғлантириш ёшидаги таналарни сунъий уруғлантириш бўйича тавсиялар. Зооветеринария журнали. 2009, №5. Б. 23-25.

4. Студенсов А.П., Шипилов В.С., Никитин В.Я. и др. Ветеринарное акушерство, гинекология и биотехника размножения. Москва, Колос, 2000.

ФАСЦИОЛЁЗ КАСАЛЛИГИНИ ДАВОЛАШДА ФАСКОЦИД ПРЕПАРАТИНИ ҚЎЛЛАНИЛИШИ

Арзиев Х.Ю., Ерниязов К.Б., Бахиев Т., Рахимов Х.

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус филиали

Аннотация. Ушбу мақолада Қорақалпоғистон Республикаси Эллиқалъа туманидаги “Амир оқ чашма” фермер хўжалигида қорамоллар орасида фасциолёз касаллигини ўрганиш учун олинган тезак намуналарини гельминтоовоскопиянинг кетма-кет ювиш усулида текшириш ва даволашда Фаскоцид препаратининг даволаш самарасини аниқлаш бўйича ўтказилган тадқиқотларнинг натижалари келтирилган. Олинган натижаларга кўра бу хўжалиқда қорамолларнинг фасциолёз билан зарарланиши 16 фоизга Фаскоцид препаратининг даволаш самараси эса 80 фоизга тенг бўлди.

Калит сўзлар. Гельминт, паразит, фасциолёз, гижжасизлантириш, фаскоцид, иммуноглобулин, трематода, цестода, гельминтоз, фауна.